

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

////////////////////// V I T A //////////////////////////////////////

Az agrárgazdaságban foglalkoztatottak képzettsége és a jövő igénye

*„... még kapálni, s kivált kaszálni se
tud száz ügyetlen kéz, annyit s úgy,
mint ötven gyakorlott.”*

Széchenyi István

MAGDA SÁNDOR – MARSELEK SÁNDOR – MAGDA RÓBERT

Kulcsszavak: agrárgazdaság, agrárképzés, vidéki foglalkoztatás, szaktanácsadás,
gyakorló gazdaságok.

JEL-kód: J21, J24, R23.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Tanulmányunkat az agrároktatáshoz kapcsolódó vitaindítónak szánjuk. Hazánk – a számok alapján igazolhatóan – nem használja ki agrárlehetőségeit, nem jellemzők az innovatív megoldások és sok esetben a szakértelem is hiányos. Az európai tapasztalatok azt igazolják, hogy az agrárterületen is az egymásra épülő képzés, a több tudományterületen is aktív egyetemek és kutatóintézetek képviselhetik a versenyképes tudás átadását. Az oktatást közelebb kell hozni a gyakorlathoz, át kell gondolni, hogy ez az irány osztatlan képzéssel sikeresebb lehet-e. Alapvető feladat az emberi tőkébe történő beruházás.

A magyar agrárgazdaság versenyképessége – lehetőségeihez viszonyítva – kedvezőtlen, a foglalkoztatottak és gazdálkodók iskolai végzettsége alacsony. Ez megköveteli, hogy az oktatásba, így a humán erőforrásba történő beruházás elsődleges célunk legyen. Versenytársaink tudásszínvonala a piaci versenyben meghatározó, ha ezt nem ismerjük fel, lemaradásunk folyamatosan nő.

Megfelelő ismeretek hiányában a gazdák nem képesek hasznosítani a közigazdasági, a pénzügyi, a műszaki és a piaci adottságokat sem.

Vizsgálataink szerint az agrár- és élelmiszer-termelés munkaerő-utánpótlásának folyamatosága a képzési rendszer jelentős megújítását igényli. Szükséges a korszerű ismeretek oktatása, a gyakorlatorientált képzés megvalósítása, a technológiai fejlődés követése és a menedzseri ismeretek arányának növelése. A jövő jelentős kihívásokat hoz, amelyekre fel kell készülni.

A gyakorlatigényes agrárképzést (azon belül is az alapképzést) a vidéki campusokra kell alapozni, hiszen az itt tanulók adják a környék agrárszakembereit. Ahhoz, hogy a magyar mezőgazdaság újra sikeres legyen, megfelelő szakértelemmel bíró irányítókra és szakmunkásokra van szükség.

Az elérendő célok teljesítéséhez tudnunk kell, hogy a magyar fejlődés nem független a világtól. Fontos feladat a fejlődést követni, a digitalizáció, a műszaki fejlődés gyorsulása, a robotok kifejlesztése már a közeljövőben várható, ezek a jövő fő irányai, de mindezek mellett megmaradnak a munkaerő-igényes ágazatok, amelyek csak képzett szakmunkásokkal lehetnek eredményesek.

BEVEZETÉS

Vitairásunk aktualitását az agrárágazat útkeresése és az agrárképzés átalakításának igénye adja. A tudomány és a technika fejlődésével az oktatásban új kihívások jelennek meg, a tudás egyre inkább gazdasági tényező (*Magda S. et al., 2008*). Előtérbe kerül az élethosszig tartó tanulás koncepciója, melynek során az egész életen át történő tanulás segíti a munkaerőnek a gazdaság által megkövetelt változó igényekhez való alkalmazkodását (*Kelemen – Kollár, 2007*). Az Európai Unió arra törekszik, hogy gazdasága a világon a leginkább versenyképes és tudásalapúvá fejlődjön. Ez viszont csak az innováció révén valósulhat meg, amely hazánkban sem regionális, sem vállalati szinten nem kielégítő (*Marselek et al., 2005*).

Az agrárpolitikában paradigmaváltás zajlik. Ezek a változások az EU-ban is érzékelhetők, a támogatásokkal fellendített mezőgazdasági termelés elé minőségi, versenyképességi követelményeket, majd többször változó támogatást, szabályozást állítottak, állítanak, felértékelve a vidékfejlesztést és a multifunkcionalitást. Az újabb paradigma a globalizált körülményekhez igazodik, melynek lényege az integrált élelmiszer-gazdaság. A termékpályák integrációja, a hálózatokba, klaszterekbe szerveződés válasz a globalizációra, és a védekezés másik lehetősége a lokalizáció, a térségi tömörülés. A kombinációs lehetőségek ezen a téren végtelenek (*Csete, 2007*).

A globalizálódó világban a mezőgazdaság szerepe is változó. Az agrárgazdaság „több lábon állása” új feladatok megoldását igényli. Az agrárterület diverzifikációja következtében fontossá váltak olyan területek, mint a fenntarthatóság, a környezetvédelem, a vidékfejlesztés, az élelmiszerfeldolgozás, az öntözés és a kereskedelem, a zöldgazdaság stb. (Magda S. et al., 2008).

Ezeknek az új területeknek a sikere a szakemberképzés szempontjából is új feladatokat fogalmaz meg.

A jelenlegi helyzet az egyetemi, főiskolai hallgatók nagyobb önállóságát igényli. Fontos, hogy az intézmények felismerjék a változások okozta lehetőségeiket és felelősségüket (*Veres, 2005*).

Hazánk hét régiójából négy hátrányos helyzetű. Ezekben a régiókban szükségesszerű, hogy a leendő hallgatók a lakóhelyük közelében tanuljanak, mert így csökkenthető az elvándorlás, növelhető a régió tökeversenyző képessége és közvetve a foglalkoztatás is. Hazánk régióiban a foglalkoztatás sarkalatos kérdés (*Magda R., 2011*). A vidéki felsőoktatás fontossága a vidék fejlődésében – amit csak az itt folyó innovációs tevékenység és kutatás-fejlesztés megerősítésével érhetünk el – megkerülhetetlen tényező (*Magda R. – Marselek, 2010*).

A képzőhelyek és keretszámok meghatározásakor figyelembe kell venni, hogy az agrárgazdaságban foglalkoztatottak a vidékhez kötődnek, mégis az agrár-felsőoktatásba felvettek mintegy fele a Közép-Magyarország régióban található. Vidéken a helyzet stabilizálásához, a fennmaradáshoz az agrárgazdaság fejlesztése, a vidéki képzőhelyek fenntartása, az iskola- és faluszövetkezetek létrehozása jelenthet megoldást (*Magda S. – Magda R., 2009*).

Az oktatáspolitikai stratégiai dokumentumaiban egyre gyakrabban vetődik fel az agrártúlképzés. *Lakner (2012)* a nyugati világ legfejlettebb gazdaságú országait tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) adatai alapján elemzi a felsőfokú agrárszakember-képzés arányait. A statisztikai adatok elemzése alapján egyáltalán nem igazolható, hogy Magyarországon agrártúlképzés lenne, sőt a zuhanó beiskolázási keretszámok néhány éven belül súlyos agrárszakember-hiány (szakmunkástól a mérnökig) esélyét prognosztizálják.

Magyarországnak a versenyképes agrártermelésre és az ezt lehetővé tevő magas színvonalú agrárképzésre kell törekednie. Ennek lehetőségét mutatja be *Castells*

(2000), mely szerint „az új nemzetközi munkamegosztásban a műszaki teljesítmény, a technikai infrastruktúra, a tudáshoz való hozzáférés és a magasan képzett munkaerő válik a versenyképesség döntő forrásává”.

Így munkánk során elsőként arra kívánunk választ adni, hogy az évszázadokra visszavehető apáról fiúra szálló tudás hagyományát, a vidék megtartó képességét miként tudjuk újraéleszteni, pótolni, miként érhetjük el azt, hogy átgondolt, egymásra épülő képzés meghonosításával javuljon a vidéki tartós foglalkoztatás, s ezzel együtt növekedjen a vidék megtartó képessége.

Heichlinger et al. (2005) kifejti, hogy a tudás az a kulcstényező, amivel Európa biztosítani tudja versenyképességét, míg mások olcsó munkaerejükkel és/vagy nyersanyagaikkal versenyeznek.

Versenységünk fokozása érdekében kiemelt fontosságúnak tartjuk az akadémiai intézetek és az egyetemek együttműködésének növelését. Az alaputatásban, de a PhD-képzésben is az egyetem az akadémiai kutatóintézetekkel együtt érhetnek el a jelenleginél kiemelkedőbb eredményeket (Pálinkás et al., 2011; Magda S., 2014).

AGRÁRTERMELÉS, FOGLALKOZTATÁS, SZÖVETKEZÉS

A rendszerváltást követő időszakban a nemzetgazdasági ágazatok közül a mezőgazdaság az, amelyik a legjelentősebb mértékben módosult.

Kapronczai (2016) az agrártermelést elemezve kifejti, hogy amíg a termelés az 1989–1991-es évek átlagához viszonyítva világviszonylatban folyamatos és töretlen növekedést mutat, addig Magyarországon ez az érték jelentősen lecsökkent és csak napjainkban kezd növekedni, de véleményünk szerint ennek üteme még mindig elmarad a fejlett országokétól.

Az agrártermelés jövedelme hazánkban

ugyan lassú növekedést mutat, ám ezt a kedvező helyzetet a jelentős EU-támogatások is segítik.

A nettó hozzáadott érték alapján vizsgálva az egyes tevékenységek általában kedvező értéket mutatnak, viszont rendkívül nagyok az eltérések. A jelentős szórást részben a változékony időjárás, az öntözött területek alacsony aránya és részben a nemzetközi folyamatok negatív változása okozza. Az állattenyésztéssel foglalkozók jövedelme alacsony, míg a növénytermesztés és a keréstartás jövedelme inkább javult (1. ábra).

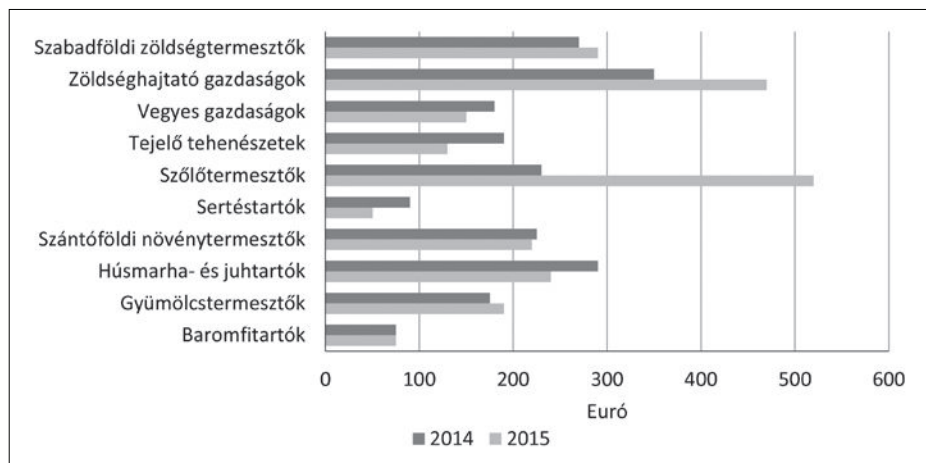
Az agráriumban végbement változások az 1989–1991. bázisévekhez viszonyítva jelentős foglalkoztatáscsökkenést is okoztak.

Az ágazatban foglalkoztatott munkaerő csökkenése véleményünk szerint nemcsak ezzel az átalakulással indokolható, hanem azzal is, hogy az 1970-es évektől szorgalmazott és támogatott vidéki foglalkoztatást biztosító feldolgozóipar és az integrált háztáji gazdaság leépült, a mellék- és kiegészítő üzemek privatizációra kerültek. Az egyéni vállalkozások érdeke pedig már nem a munkaerő foglalkoztatása, a vidéki fenntarthatóság biztosítása, hanem a hatékonyság minél nagyobb mértékű növelése.

Amikor a vidéki foglalkoztatás lehetőségére keressük a választ, akkor segítségünkre lehet az 1970-es időszak mezőgazdasági változásainak vizsgálata, megismerése, hiszen a termelési rendszerek bevezetésével jelentős számú (250-300 ezer fő) munkaerő szabadult fel, melynek hatására Magyarországon ebben az időszakban jelenik meg a rejtett munkanélküliség. Ezek kiküszöbölésére hozták létre – jelentős állami támogatással – az integrált háztáji gazdálkodást, illetve ahol még ez sem eredményezett megoldást, ott a munkaerő képzettségi szintjének megfelelően olyan iparágak telepítésére került sor, amelyekhez a fővárosban és a városokban már nem volt elegendő munkaerő, viszont a vidéken élők (többségében képzetlen emberek) számára ez a munkavégzéshez szükséges

I. ábra

Ezer euró STÉ-re jutó nettó hozzáadott érték, 2014–2015 (egyéni gazdaságok és társas vállalkozások együtt)

Forrás: Tesztüzemi adatok, AKI Vállalkozáselemzési Osztálya; idézi: Fazekas, 2016

képzéssel eredményes foglalkoztatást biztosított.

Ezen központi intézkedések hatására 1990-ben – a KSH adatai szerint – a foglalkoztatottak 17%-a dolgozott az agráriumban, ami 2002-re már csak 6,2% és ma már csupán 4,8%. Vagyis a mezőgazdaság és az általa integrált háztáji és kiegészítő üzemek foglalkoztatási lehetősége több mint 600 000 fővel csökkent, akiknek a foglalkoztatása azóta is gondot okoz, hiszen a privatizációt követően az új tulajdonosok már a hatékonyság fokozásában érdekeltek. A megszűnő üzemek helyére pedig nem telepedtek be azok a vállalkozások, amelyek biztosítanák ezekben a térségekben a tartós foglalkoztatást. Így nem véletlen, hogy a mai közmunkásoknak és munkanélkülieknek több mint 80%-a azokból a vidéki térségekből kerül ki, ahol megítélésünk szerint ma is egy korábbiakhoz hasonló foglalkoztatási céllal létrehozott faluszövetkezet vállalhatná fel a vidéki munkanélküliség alacsony szinten tartását. A közmunkát csak átmenetileg lehet foglalkoztatásnak tekinteni, mert hosszú távon ez sem az egyénnek, sem az őt fog-

lalkoztató országnak nem lehet hasznos és előremutató.

Az agrárgazdaságra vonatkozó főbb mutatókat az 1. táblázatban adjuk közre.

Napjaink agrárágazati struktúráját értékelve az várható, hogy a változások az intenzív ágazatok, tevékenységek irányába mozdulnak el, így elvárás, hogy a foglalkoztatás és a képzés is ezekre az ágazatokra koncentráljon és adjon megoldást.

Az elvárható sikerhez kiemelt fontosságú az egyes tevékenységi körök munkaerő-ellátásának biztosítása a betanított munkástól a mérnöki szintekig. Az agrárképzések színvonala és népszerűsége sokat romlott. Vizsgálataink alapján romlott a szakképzés technikai és tanári állománya, romlott a képzésbe bekerülők felkészültsége, tudás iránti igénye. Az agrárhallgatók száma 2002 és 2012 között 39%-kal esett vissza; 2012 őszén az agrár-felsőoktatásban már csak 7500-an tanultak, mely az elmúlt években tovább csökkent (2. táblázat).

Az agrárképzés presztízsének erodálódását részben a munkavégzés nehézségei, részben az alacsony fizetés okozza.

Az agrár-felsőoktatásra a férfiak túlsú-

1. táblázat

Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság ^{a)} részaránya			Az élelmiszeripar részaránya			Élelmiszer, agrár- ital, termékek, dohány			Fogyasztói árindex előző év = 100 összesen	
	foglalkoztatás ^{b)} , %	a bruttó hozzáadott érték (ágazatok összesen = 100)	beruházásban	foglalkoztatás ^{b)} , %	a bruttó hozzáadott érték (ágazatok összesen = 100)	beruházásban	részaránya		külföldi kereskedelmi forgalmának egyenlege, milliárd Ft ^{c)}		
							fogyasztás ^{c)}	export ^{d)}			
											folyó áron, %
2011	4,9	4,6	5,6	3,3	2,2	2,5	28,0	9,0	770,1	106,6	103,9
2012	5,2	4,6	5,8	3,3	2,2	2,8	26,8	10,1	1 046,3	105,9	105,7
2013	4,9	4,6	5,7	3,4	2,4	2,6	27,7	9,8	1 049,3	102,8	101,7
2014	4,6	4,7	5,7	3,5	2,3	2,9	28,6	9,1	943,0	99,6	99,8
2015	4,8	4,1	4,0	3,3	2,3	2,3	29,3	8,72	930,9	100,9	99,9

^{a)} Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágazatba sorolt gazdasági szervezetek.

^{b)} A munkaerő-felmérés adatai.

^{c)} Az egyéni fogyasztás rendelkezés szerinti osztályozása (COICOP) szerinti hazai fogyasztási kiadásából.

^{d)} A Szabványos Nemzetközi Kereskedelmi Osztályozás (SITC) szerinti.

Forrás: KSH, idézi Fazekas, 2016

2. táblázat

A felsőfokú mezőgazdasági képzésben részt vevő hallgatók létszáma adatai képzési szint szerint, 2012/2013

Megnevezés	Száma, fő	Megoszlása, %	Ebből: nők aránya, %	Ebből: nappali tagozatok aránya, %
Felsőfokú szakképzés	715	9,5	50,1	63,9
Felsőfokú alapképzés	4 668	62,2	39,2	60,3
Egyetemi szintű oktatás	67	0,9	37,3	88,1
Főiskolai szintű oktatás	204	2,7	30,9	7,8
Mesterképzés	1 041	13,9	47,9	62
Osztatlan képzés	328	4,4	14,6	100
Szakirányú továbbképzés	261	3,5	22,6	–
PhD-, DLA-képzés	216	2,9	44,9	81
Összesen	7 500	100	39,7	59,9

Forrás: KSH, 2015

lya jellemző, hiszen 2012-ben a hallgatók mindössze 40%-a volt nő, miközben a teljes felsőoktatásban 55% a részesedésük. A nők aránya az agrár-felsőoktatáson belül a felsőfokú szakképzésben tanulók között a legmagasabb, ahol a két nem nagyjából egyenlő arányban képviselteti magát. Ugyanakkor a szakirányú továbbképzésre járóknak mindössze 23%-a nő.

A felsőfokú alap- és mesterképzésben az utóbbi időben évente mintegy 1000-1200 diák végez. Ez a létszám megítélésünk szerint kevés a képzetlen gazdálkodók kiváltásához és a vezetők pótlásához. Az is probléma, hogy számos területen túlképzés mutatkozik, miközben egyes alapszakmákban (szakmunkások, technikusok, mérnökök) tartós a munkaerőhiány (*Hamza et al., 2016*). A felsőfokú végzetek évenkénti alakulását (mezőgazdaság) az utóbbi 5 évben a 3. táblázat ismerteti.

A felvázolt tények ismeretében – megítélésünk szerint – így napjainkban már nem azon kell vitatkozni, hogy milyen átalakulás történt az elmúlt években az alap-, a közép- és a felsőoktatásban, hanem arra kell javaslatot tenni – és ezt vitákon kiértékelni –, hogy a hatékony, versenyképes termeléshez miként tudjuk a jelenlegi körülmények között a legmegfelelőbb szakemberellátást biztosítani. Miként tudunk

újából olyan szakembereket képezni, akik rendelkeznek a szükséges elméleti ismerettel, a gyakorlatban mesterként használják a termék-előállítás eszközeit. Az egyes térségekben (településeken), ágazatokban végzett kutatásaink szerint mindez azért valósítható meg ma már a vártnál is nehezebben, mert a szülők többsége távol került a mezőgazdaságtól, a kertek és istállók úgymond üresek, így a felnövő generáció is egyre távolodik az agráriumtól, a vidéktől.

2016-ban négy községben kéthetes előadássorozatot szerveztünk, ahol a helyi kezdeményezések alapján kialakuló munkavégzés segítségét tűztük ki célul. A községek (Abasár, Karácsond, Ludas, Vécs) eltérő adottságokkal bírnak. Ennek megfelelően a megoldás térségenként eltérő, hiszen van, ahol a zöldség, van, ahol a gyümölcs, a szőlő, a növénytermesztés, az állattenyésztés különböző ágazatai rendelkeznek azokkal a tájhagyományokra épülő többlettel, melyek jól képzett szakemberek hozzáadott értékeivel egyedi termékeként versenyképesek lesznek Európa és a világ piacán. Az elvárható siker elérése érdekében ezéért egy olyan jövőkép kimunkálása és megvalósítása lehet a megoldás, amely meghatározza azt, hogy az egyes településeken, kistérségekben, megyékben, régiókban milyen sajátosságok alapján indulhat el a

3. táblázat
A felsőfokú oktatásban végzetek száma az ISCED^{a)} szerinti képzési területeken
(mezőgazdaság, 2011–2015)

Év	Felsőoktatási ^{b)} szakképzés	Felsőfokú ^{c)} alapképzés (BA, BSc)	Mesterképzés ^{d)} (MA, MSc)	Szakirányú továbbképzés	PhD-, DLA-képzés
2011	64	597	430	49	83
2012	114	461	589	115	97
2013	143	602	513	151	57
2014	136	598	616	248	67
2015	135	717	654	235	34

^{a)} ISCED: az oktatás szabványos nemzetközi osztályozási rendszere.

^{b)} Felsőfokú szakképzésben végzettekkel együtt.

^{c)} A főiskolai képzésben végzettekkel együtt.

^{d)} Az egyetemi és osztatlan képzésben végzettekkel együtt.

Forrás: KSH Magyar Statisztikai Évkönyv, 2011–2015

korábban oly sikeres, apáról fiúra szálló tudást újraélesztő első ismeretek átadása: ennek mai lehetősége az ovi- és iskolakert, a faluszövetkezet.

A gazdasági és politikai rendszerváltozás előtti eredmények ismeretében el kell érniünk, hogy a magyar vidék ne eltartott, hanem eltartó legyen. A vidéken élők intenzív és elválaszthatatlan kapcsolatban legyenek a környezet minden elemével, mert annak változása, alakulása döntően kihat életkörülményeikre, életmódjukra.

Mindez viszont csak akkor valósulhat meg, ha az elkövetkezendő években a kormány gazdaságfejlesztési és oktatási stratégiájának középpontjába az értékteremtő foglalkoztatás dinamikus bővítése kerül (4. táblázat).

Az agrárterületen a foglalkoztatás és ennek növekedése is a versenyszférához köthető. A közmunka az agrárgazdaságban jelenleg nem jelentős: a közmunkások száma 2015-ben a mezőgazdaságban 7,9 ezer fő, ezen belül a növénytermesztésben és az állattenyésztésben 1,6 ezer fő, részesedése az ágazat foglalkoztatásából pedig 3,8, illetve 0,8 százalék volt. A közmunka

a mezőgazdasági foglalkoztatás 2014 és 2015 közötti 13,6 ezer fős növekedéséből mindössze 2,4 ezer főt, a növénytermesztés és az állattenyésztés esetében a 11,7 ezres bővülésből 0,5 ezret indokol.

Hazánk jövője szempontjából tudatosítani kell, hogy a napi megélhetési szükséglet egy részének előállítását csak munkával biztosítható. A munkával mint terápiával legyen elérhető, hogy a munkaképes egyén minél több időt töltsön a szabadban, olyan közösségben, ahol egymással szót váltva a jövőről gondolkozva keresi az összefogás, a válságból való kilábalás lehetőségeit. Ez településenként eltérően realizálható, de megvalósításához minden esetben összefogás, szervezeti keret és személyes példamutatás, kooperáció, szövetkezés (iskolaszövetkezet, faluszövetkezet stb.) szükséges.

Már korábban utaltunk rá, 2016-ban négy dél-mátrai településen a KRF, az önkormányzatok és meghívott előadók bevonásával kéthetes előadássorozatra került sor. A vizsgálat a következőkre irányult:

– A kiválasztott falvak helyzetének pontos felmérése, a lehetőségekből a leginkább jónak tartott tevékenységek kiválasztása.

4. táblázat

A foglalkoztatottak száma és részaránya 2011–2015 között

Megnevezés	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Száma, ezer fő</i>					
Ágazatok összesen	3 759,0	3 827,2	3 892,8	4 100,8	4 210,5
Mezőgazdaság ^{a)}	184,6	192,7	184,6	189,6	203,2
ebből: növénytermesztés, állattenyésztés ^{b)}	165,2	172,0	161,4	165,1	176,8
Élelmiszeripar ^{c)}	120,2	121,0	130,2	143,0	140,3
Agrárgazdaság összesen	304,8	313,7	314,8	332,6	343,6
<i>Részesedés, %</i>					
Ágazatok összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdaság ^{a)}	4,9	5,0	4,7	4,6	4,8
ebből: növénytermesztés, állattenyésztés ^{b)}	4,4	4,5	4,1	4,0	4,2
Élelmiszeripar ^{c)}	3,2	3,2	3,3	3,5	3,3
Agrárgazdaság összesen	8,1	8,2	8,1	8,1	8,2

Megjegyzés: ^{a)} Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat. ^{b)} Növénytermesztés, állattenyésztés, vadgazdálkodás és kapcsolódó szolgáltatások. ^{c)} Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása.

Forrás: KSH, Lakossági munkaerő-felmérés, idézi Fazekas, 2016

– Javaslattétel arra, hogy milyen főtevékenység kerüljön bevezetésre Abasáron, Karácsondon, Ludason és Vécsen.

A kiválasztott vállalkozási formáknál figyelembevételre kerültek a korábbi jól működő tevékenységek ajánlásai, valamint a jelenlegi megszervezésének pontos lépései és feltételei. A munkában résztvevők a közsegeket régóta ismerik, az önkormányzat embereivel korábban is munkakapcsolatban álltak és széles körű palettából választották ki a javasoltakat.

A sikerhez fontos a hozzáértő szakemberek bevonása és pályázati pénzek elnyerése. A munkát szervező stáb módszertani kézikönyvet adott ki „*Fenntartható vidék, helyi gazdaság, foglalkoztatás, oktatás, szövetkezés*” címmel a helyi lehetőségek figyelembevételével. A fő cél a helyi foglalkoztatás felélesztése, a csökkent munkaképességűek bevonása a tevékenységekbe és a meglévő erőforrások kihasználása.

Korábbi eredményeink és több európai országból szerzett ismereteink alapján kimondhatjuk, hogy felemelkedésünk egyik biztosítója ma is a szövetkezés lehet. Ezek létrehozása a legolcsóbb és leggyorsabban megtérülő beruházást eredményezheti. A megvalósítás érdekében az együttműködést ösztönözni, a közbizalmat erősíteni kell, mert hiánya mind az egymás, mind az állam iránti bizalmatlanságot fokozza. A szövetkezetek szerepének európai szintű tudatosítását így már az iskolákban indokolt elkezdeni, ezért szükséges létrehozni az ovi- és iskolakertekre alapozva iskolaszövetkezeteket, amelyekre később már sikerrel alapozhatók a *faluszövetkezetek*.

A faluszövetkezet részt kell, hogy vegyen a helyi vagy a közeli városi szolgáltatások megszervezésében. Mintaprogramunk a helyi adottságokra épül, kiemelt szempont a helyi erőforrások (humán és anyagi) hasznosítása. Így a dolgozni akarók foglalkoztatása, a bio- és megújuló energia közösségi hasznosítása, gyógy- és fűszer-növény-, zöldség- és gyümölcsstermesztés,

oltványkészítés, szaporítóanyag-előállítás, állattenyésztés, a helyi közintézmények alpanyaggal való ellátása, mezőgazdasági utak rendbetétele, belvízelvezetés, önkormányzati infrastruktúrák karbantartása, felújítása (a valamikori „költségvetési üzemek” mintája szerint, igazodva a kor szelleméhez) stb.

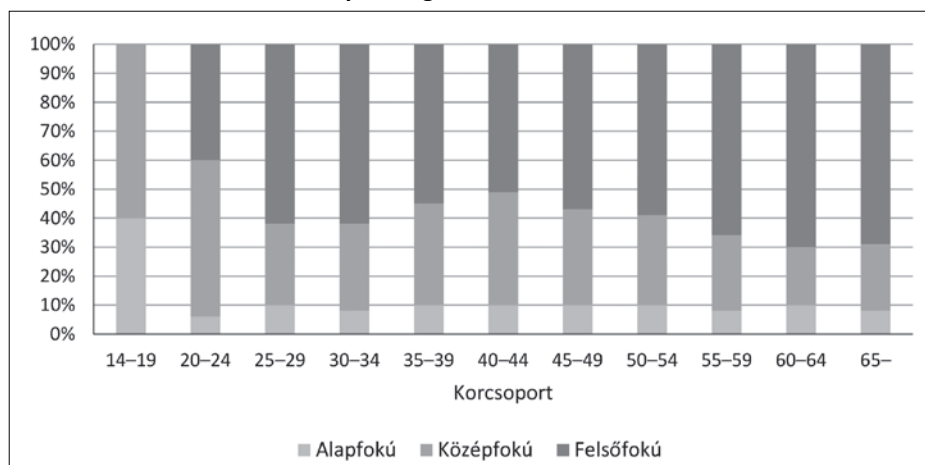
Az a tanuló pedig, aki kikerül az így működő iskolaszövetkezetből, a termeléshez szükséges ismeretek mellett azt is megtanulja, hogy a szövetkezés jó dolog. Ő már maga fogja szorgalmazni, hogy a település is szövetkezzen, és a közösség érdekében álljon össze faluszövetkezet vagy más szövetkezeti formába. Az iskolaszövetkezetek így válhatnak inkubátorházzá, ahol a falu apraja és nagyja megtanulja, megszokja, hogy együtt többre mennek, mint külön-külön.

Ha ezek megvalósulnak és önfenntartóan működnek, úgy meggyőződésünk, hogy Európában is figyelemreméltó modellt teremtünk, mert teszünk a tudásért, a helyben maradásért és a versenyképességért, a vidék fennmaradásáért. Ezeknek a szövetkezeteknek a kistérségi társulásai az előállított termékeiket már a kistérség közösségi intézményeinek, éttermeinek stb. értékesíthetik. A mezőgazdasági tevékenységek mellett a közösségek, inkubátorházak lehetőséget biztosíthatnak a népi, nemzeti hagyományok újraélesztésére, melyek a települést, a térséget évszázadokon keresztül segítették a fennmaradásban, s így már gyermekkorban kialakul a fenntarthatósághoz kapcsolódó jövőkép, megfogalmazódik az, hogy milyen középszintű képzésben vegyen részt.

AGRÁRVÉGZETTSÉG, AGRÁRKÉPZÉS ÉS -OKTATÁS

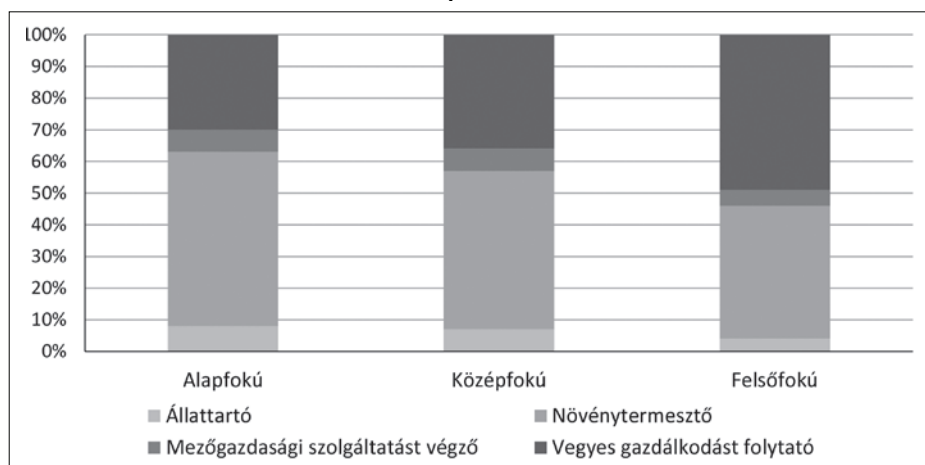
A 2010. évi Általános mezőgazdasági öszeírás (*ÁMÖ, 2010*) 9,2 ezer agrárgazdasági szervezetet regisztrált, és az irányítók 73%-a, 6,7 ezer fő rendelkezett valamilyen mezőgazdasági végzettséggel, mégpedig

2. ábra
A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező irányítók megoszlása korcsoportonként, képzettségi szint szerint, 2010

Forrás: KSH, 2015

3. ábra
A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező irányítók megoszlása képzettségi szintenként, a termelés típusa szerint, 2010

Forrás: KSH, 2015

44%-a felsőfokú, 22%-a középfokú, 7%-a pedig alapfokú agrárképzéssel. A gyakorlati tapasztalattal történő vezetés 21%-ra, a szakmai képzés és gyakorlati tapasztalat hiánya 7%-ra volt jellemző. A kor szerinti megoszlást vizsgálva a felsőfokú diplomával rendelkezők aránya az 54 év felettiéknél volt a legmagasabb, 65-69%,

őket a 25-34 évesek követték 62%-kal. A 40-44 éves korosztályban az irányítók alig több mint fele szerzett szakmai felsőfokú képesítést (2. ábra).

A termelés típusa szerinti megoszlást elemezve az irányítók esetében a vegyes gazdálkodást folytatóknál volt a legtöbb felsőfokú végzettségű szakember (3. ábra).

A Föld népessége 2050-re 9 milliárd fő fölé emelkedhet és a jobb élelmezés miatt az egy főre jutó kalóriabevitel is 20%-kal növekedhet. Ez alapján a világ élelmezési igényének bővülése az elkövetkező 30 évben meghaladja majd az 50%-ot. A davosi világgazdasági fórum a globális kihívások között első helyre sorolta az „élelmezési bizonytalanságát” (Radev, 2016).

A jövőt illetően az agrárterület és az azt segítő oktatás felértékelődése várható, hiszen a világban gyorsan növekvő népesség egyre több élelmiszert igényel.

Hazánkban az agrárdiplomával rendelkezők közel 60%-ának sikerült végzés után három hónapon belül elhelyezkedni. Jelentős viszont a pályaelhagyás, sokszor a végzettségnek nem megfelelő területen dolgoznak. Akik az ágazatban maradnak, a végzést követő néhány éven belül többnyire vezető beosztásba kerülnek (Szűcs – Zörög, 2013).

Ez a tény és az agrárpálya megismertetése, elismertetése javíthat a jelenleg nem túl népszerű agrárképzés helyzetén (Magda S. et al., 2008). Az agrárterület népszerűségét növelhetné egy olyan gyakorlati rendszer megvalósítása, ahol a nyugdíjba vonuló és a helyére lépő szakember egy évig együtt dolgozik, így zökkenőmentes lehet a beilleszkedés. Ezt az idős szakemberek nagy száma is indokolja. A szakemberek teszik lehetővé, hogy a helyi gazdaságok versenyképesek legyenek, ehhez szükséges a képzés (Hernecky et al., 2006).

A mezőgazdaság megszerettetését, elfogadtatását nem lehet elég korán elkezdni, így vidéken arra kell törekedni, hogy már óvodáskorban, de legkésőbb iskoláskorban a fiatalok hozzászokjanak az alapvető agrárismeretek, térségük hagyományainak megismeréséhez, átvételéhez.

OKTATÁS, EMBERI ERŐFORRÁS

Magyarország minden időszakban komoly gondot fordított az oktatásra. Ezek közül négy átfogó reform emelhető ki,

amelyek jelentősen javították az oktatás helyzetét.

1. Mária Terézia 1777-ben kiadott *Ratio Educationis* rendelete. Előírta minden településen anyanyelvű iskola létesítését.

2. Eötvös József 1868. évi *népoktatási törvénye* és az ennek folytatásaként megjelenő 1883. évi *középiskolai törvény*.

3. Klebelsberg Kunó 1923–1926. évi *oktatási reformja*, amely megreformálta a középiskolai oktatást.

4. Az 1948. évi *iskolareform*, amely elősegítette a közoktatás tömegessé válását és államosította az egyházi iskolákat, ezzel szűkítve a kínálatot.

Ezek a reformok segítették az emberi erőforrás terén az előrelépést, de az oktatásban ma is nagyok a problémák. A gimnáziumok többé-kevésbé egyenletesen helyezkednek el az országban, de kirívóak a minőségi különbségek. *Kitűzött céljaink és fejlődésünk érdekében ma újabb reformra van szükség.*

A keresettebb és a hallgatók számára vonzóbb szakmákban a szakközépiskolai férőhelyek száma Budapesten és a Dunántúlon jelentősen több, mint az Alföldön és Észak-Magyarországon.

A szakmunkásképzésben a nagyüzemek támogatásának nagymérvű csökkenése visszavetette a gyakorlati képzést. Sokat ártott az agrár-felsőoktatásnak a normatíva jelentős csökkentése.

A műszaki innováció az agrárterületen is jelentős, várható a digitalizáció gyors terjedése (a precíziós gazdálkodás már napi gyakorlat), egyes területeken a robotok megjelenése, a termelékenység javulása. Ez alapján felmerül, hogy a nagy- és kisgazdaságok eltérő képességű és tudású munkaerőt igényelnek. Ezt a képzésnél is figyelembe kell venni.

A kiváló gazdaságok sokoldalú embereket keresnek, ám ilyen felkészültségű szakemberek csak korlátozott számban találhatóak. Ezek a gazdaságok specialistákat igényelnek, de a foglalkoztatásukhoz az ágazat megfelelő mérete szükséges. Úgy gondoljuk,

a birtokstruktúra behatárolja az igényeket, 1000–2000 hektár alatt ilyen specialisták foglalkoztatása csak kivételes esetekben éri meg.

A kikerülő agrármérnökök beszédképessége és kommunikációs ismerete sok esetben yenge – ez részben az elterjedt írásbeli vizsgákra vezethető vissza. Pályázatírási ismereteik hiányosak, nyelvtudásuk tárgyaláshoz, szakmai levelezéshez általában nem elégséges.

Alapképzés (ovi-, iskolakert, faluszövetkezet)

A szakma megszerettetését már gyermekkorban el kell kezdeni, hiszen akik az általános iskolában szerzett ismereteik, tapasztalataik alapján választanak középiskolát, azok többsége megismeri az ágazat sajátosságait. *A mezőgazdasági szakképzés az agrárium fejlődésének kulcsa.* Feladatai sokrétűek, a tanulókat olyan korszerű elméleti és gyakorlati ismeretekkel kell ellátni, amelyek nemzetközi összehasonlításban is versenyképesek. Fontos az agrárszektorban dolgozók egy-egy településen megvalósítható (ne kelljen utazni) továbbképzése is, az új technológiai

módszerek, jogszabályi előírások, piaci információk megismertetése.

Középszintű oktatás

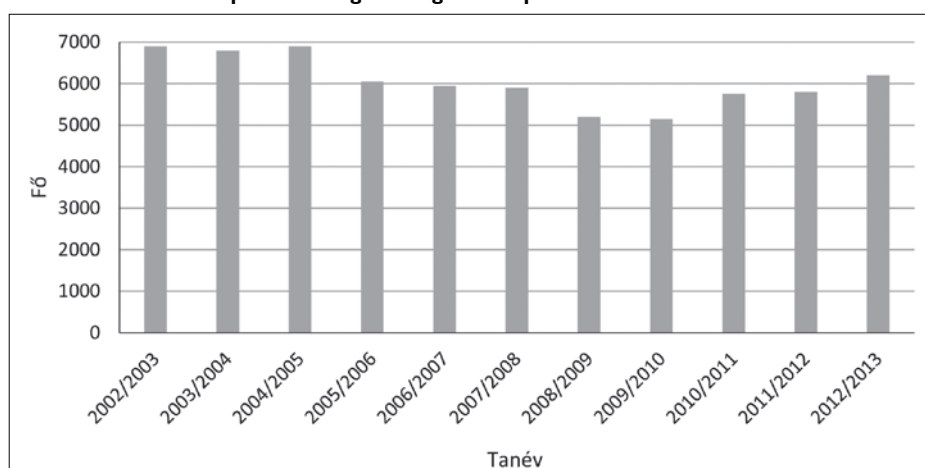
A középszintű agrároktatási intézmények szakmai profiljainak kialakításánál arra kell törekedni, hogy olyan ismeretek legyenek elsajátíthatók, amelyekre a kistérség, a megye, a régió agrár-, ipari, szolgáltató- stb. szektorának szüksége van. Mindez hasonló lehet az 1960-as évek középszintű oktatásához, ahol a négy plusz kettes képzést azért vezették be, hogy azok a tanulók, akik az érettségi után nem a felsőoktatásban kívánják folytatni tanulmányaikat/tevékenységüket, már 18 évesen a munkaerőpiac sikeres szereplői legyenek.

Az ilyen középiskolai képzésben részt vevő tanulók többsége már a szerint választotta a felsőoktatási intézményt, hogy szakmailag ténylegesen hol, milyen irányba szeretné az addig megszerzett elméleti és gyakorlati ismereteiket gyarapítani.

A 2012/2013-as tanévben a középfokú mezőgazdasági szakképzés az ország 189 feladatellátási helyén folyt, ahol a nappali és felnőttoktatás keretében 6,3 ezer fő tanult (4. ábra).

4. ábra

A középfokú mezőgazdasági szakképzésben tanulók létszáma

Forrás: KSH, 2015

6. táblázat
Szakmai képzésben tanulók és végzettek (mezőgazdaság) 2005–2015

Év	Szakiskola				Szakközépiskola			
	tanuló összesen	ebből: nő	szakmai vizsgát tett összesen	ebből: nő	tanuló összesen	ebből: nő	szakmai vizsgát tett összesen	ebből: nő
2005	7 605	1 579	1 397	422	1 453	361	714	191
2006	4 545	1 554	1 426	464	1 434	333	577	154
2007	4 383	1 514	1 619	560	1 492	355	625	133
2008	3 748	1 339	1 625	546	1 509	381	701	170
2009	3 400	1 307	1 180	469	1 793	526	648	180
2010	3 893	1 586	1 059	361	1 865	562	761	195
2011	4 082	1 668	1 066	398	1 735	493	787	253
2012	4 437	1 778	891	350	1 820	569	830	235
2013	5 409	2 188	1 042	401	1 683	469	682	197
2014	5 384	2 080	1 113	383	1 623	390	766	225
2015	4 516	1 708	1 210	453	1 699	420	574	129

Forrás: KSH Magyar Statisztikai Évkönyv, 2005–2015

6. ábra

A hazai agrárképzés helyei

Forrás: Palkovics, 2016

Felsőoktatás

Az agrárképzés nemzetközi gyakorlata azt mutatja, hogy nagy hallgatói létszámú és több tudományterületen tevékenykedő egyetemekkel és kutatóintézetekkel lehet versenyképes tudást átadni. Az elmúlt 30 évben Európában és a világban kiválasztódtak azok az agrárképzést végző egyetemek, amelyek magukhoz vontatták a kutatóintézeteket, így valósították meg a korszerű oktatást, szaktanácsadást (7. táblázat).

A 7. táblázat adatai azt erősítik, hogy a nagy hallgatói létszámú és több tudományterületen működő egyetemek az eredményesek.

Az 1990-es integráció következménye, hogy a nagy egyetemekbe integrálódott költségigényes képzéseket folytató agrárkarok többsége – talán a Szent István Egyetem karait kivéve – nem tudta érvényesíteni korábbi anyagi pozícióit. Az agráriumért felelős minisztérium folyamatosan kihátrál az oktatást, kutatást, gyakorlati oktatást átfogó és támogató tangazdasági rendszer

mögül, az agrárkarok és kutatóintézetek többsége eltávolodik a középfokú intézményektől (eltérő a fenntartó, egyre fokozódik az elvonás). *Mindenki a túlélésre játszik!*

Ma már egyértelműen kimondható, hogy az elmúlt évek pénzkivonása nem folytatható tovább. A felsőoktatási intézmények napjainkra egy-két kivételtől eltekintve felérték mindazt a tartalékot, amelyet az előző évek során felhalmoztak, melyek között a legnagyobb értéket a versenyképes tudással rendelkező oktatók jelentették. A megszorító kényszerintézkedések hatására a világban elismertséget szerzett fiatal (negyven-ötven éves) oktatók egy része Magyarországon kívül keresi boldogulását, más országokban hasznosítja tudását. A leendő hallgatók közül pedig azok, akik hozzájárulást kénytelenek fizetni, illetve teljes mértékben kénytelenek a tanulás költségeit fedezni, inkább azokat a külföldi egyetemeket választják, ahol ezek a kiváló tanárok is oktatnak, és azt remélik, hogy az ott megszerzett diplomával és nyelvismerettel sikeresebbek lesznek, mint idehaza.

7. táblázat

A felsőfokú képzés nemzetközi helyzete

Ország	Agrároros egyetemek száma	Átlagos hallgatói létszám ^{a)}	A képzési terület hány egyetemen jelenik meg?							jogi
			agrár	gazdasági	természettudományi	műszaki/mérnöki	bölcsész	orvosi/élet-tani	informatikai	
Magyarország	12	13 272	12	12	6	10	10	3	8	4
Franciaország	26	12 931	26	20	10	18	7	15	7	7
Hollandia	10	12 464	10	8	8	6	3	4	4	3
Spanyolország	18	26 833	18	17	12	18	16	16	15	15
Ausztria	7	22 455	7	5	5	5	3	6	4	2
Szlovénia	2	29 801	2	2	2	2	2	2	2	2
Csehország	5	10 327	5	4	5	2	3	3	0	1
Lengyelország	11	15 345	11	9	8	8	4	6	5	3

Megjegyzés: • Nemzetközi szinten az agrárképzést nyújtó egyetemek jellemzően multidiszciplináris intézmények, az agrár mellett elsősorban gazdasági és mérnöki/műszaki önálló tudományterületek jelennek meg.

• Létszámot tekintve az átlagos összes hallgatói létszám jellemzően eléri a 10 ezer hallgatót intézményenként.

• Franciaországban és Hollandiában egyaránt találhatóak nagy egyetemek (30 ezer hallgató felett) és kis egyetemek (3 ezer hallgató alatt), amelyek agrárképzéseket nyújtanak.

• Nemzetközi szinten az agrárhallgatók aránya a teljes felsőoktatást tekintve 10% körül mozog, ebből a trendből csak Franciaország jelent kivételt, ahol 3% az arányuk.

^{a)} Az egész intézmény hallgatói létszáma, nem csak az agrárképzési terület.

Forrás: Palkovics, 2016

7. ábra

A megszorítás nem elég

Forrás: Magda S., 2013

Kimondható tehát, hogy a megszorítás már arra a szintre korlátozza a magyar felsőoktatást, amely szétfeszíti, lerombolja mindazt, ami az elmúlt évtizedekben felhalmozódott. Ezért *csak átgondolt, összehangolt intézkedések vezetnek eredményre, a megszorítás nem elég!* (7. ábra) (Magda S., 2014)

A helyzet 2013-hoz viszonyítva csak romlott, így amennyiben az előző évek gyakorlata nem változik, úgy hazai fiatalságunk olyan helyzetbe kerülhet, amelyre Magyarországon az elmúlt évtizedekben nem volt példa! Ma már kimondható, hogy a gazdasági és politikai rendszerváltozásig a vidék és az ország azért fejlődött más KGST-országokhoz viszonyítva gyorsabban, eredményesebben, mert a felsőfokú technikumok, majd főiskolák, egyetemek, a térségi kutatóintézetek biztosították azt a versenyképes tudással rendelkező szakembertömeget, amely az egyes ágazatok fejlődéséhez, fejlesztéséhez szükséges volt. A hazai nagyüzemek (mgtsz/ÁG) valódi gyakorlóbázisok voltak.

Az akkori kormányzat, valószínűleg nem véletlenül, a ma már régióknak nevezett két-három megyénként hozott létre és tartott fenn agrár-felsőoktatási intézményt, ahová beruházókat várt, ahol szükségét látta egy-egy szakma meghonosításának, az elvándorlás megakadályozásának. Így jöttek létre – Zsámbék, Putnok, Gyöngyös, Hatvan, Mezőtúr, Szarvas és még sorolhatnánk – a városokban a felsőfokú technikumok, amelyek később a fejlesztés igényének megfelelően koncentráálódtak. Így például Putnokról a növénytermesztés, Zsámbékról az üzemgazdászokképzés Gyöngyösre, a szőlész-borász képzés központjába került, de hasonló pozitív példák más szakmák és agrárképző helyek esetében is megtalálhatók.

*Az agrárgazdaság versenyképességének növelése reformot követel az agrár-
oktatás, kutatás minden területén*, így ma már az is kimondható, hogy szükséges, indokolt a változtatás! Azon kell és célszerű ma szakmai vitákat folytatni, hogy milyen legyen ez, mennyire Budapest- és nagyvároscentrikus, mennyire elmélet- és

mennyire gyakorlatorientált. Választ kell adni arra is, hogy ott maradhat-e a vidék tudás nélkül, de a döntésnél a döntéshozóknak tudniuk kell, hogy *Magyarország mindig akkor volt eredményes, amikor a vidék eltartásáról nem kellett gondoskodni*, sőt, amikor a vidék jelentősen hozzájárult a nemzeti össztermék növeléséhez (Magda S. – Magda R., 2010). Ma már látjuk, hogy most is ilyen vidékre volna szükség, ez viszont csak akkor valósulhat meg, ha jó irányt választanak, mert ellenkező esetben a sötétben tapogatózó két egér víziójával lehet csak számolni (8. ábra).

Ezért ma azon lehet és kell vitatkozni, hogy a jelentős tőke kivonást követően hol legyen az agrárképzés központja, milyen feladatokkal és fejlesztéssel működjenek a régiókban tevékenykedő karok, miként valósulhat meg az MTA kutatóintézetei és az egyetemek szabályozott kutatási, oktatási együttműködése. Azt mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy az egyes régiókban szükséges megerősíteni a térség (régió) agrár-oktatásért, kutatásért felelős – részben önállóan gazdálkodó – karait, melyeknek alapfeladata a mérnöki képzés, de hozzá-

juk kell, hogy tartozzon a szakmunkás, a középfokú képzés, a szaktanácsadás és a képzőhelyhez kapcsolható alkalmazott kutatás irányítása is.

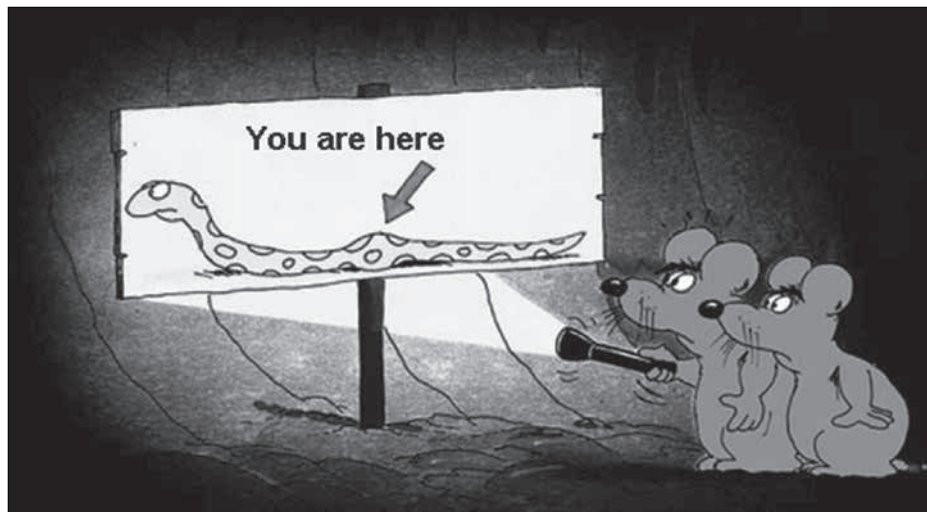
Eddigi ismereteink alapján amennyiben Magyarországon létrejön egy központi agrár-egyetem, akkor mind a központi régióban, mind Kelet-Magyarországon, mind a Dunántúlon indokolt az oktatási, kutatási, szaktanácsadási feladatok eredményes elvégzéséhez a karoktól magasabb minőségű központok létrehozása. Emellett, ezekhez kapcsolódva, integrálódva régióként, gazdaságilag részben önálló karokat kell fenntartani, amelyek a középfokú oktatási intézményeket és a térségi kutatóintézményeket is irányítják, összefogják. Ilyen kar lehet például a Dunántúlon Keszthely, Észak-Magyarországon az Eszterházy Károly Egyetem Gyöngyösi Campusa stb.

A kapcsolódó képzőhelyekre példát a 9–10. ábrán szemléltetünk.

Az agrárintézmények átalakítása során dönteni kell az osztatlan képzés mielőbbi visszaállításáról, mert az eddigi tapasztalatunk alapján a mezőgazdaságban az alapismeretekkel rendelkező szakemberek

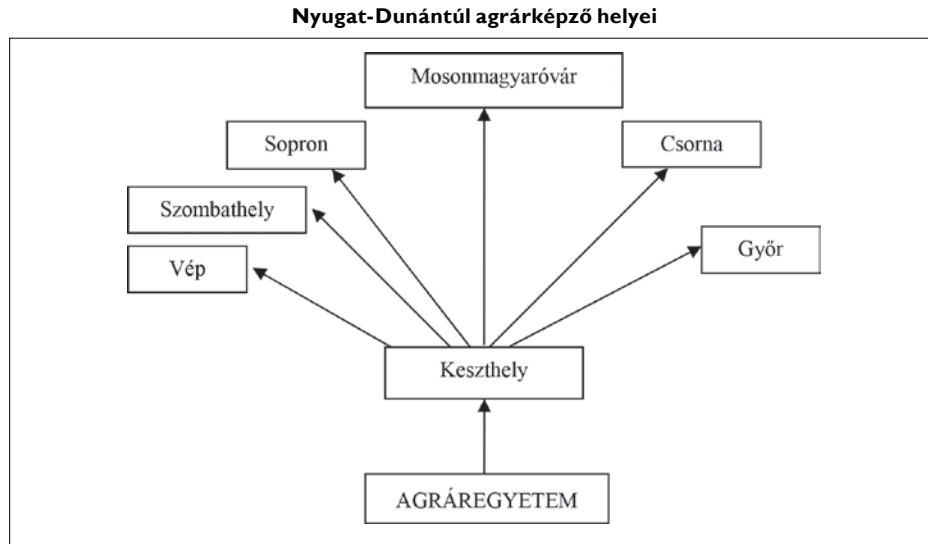
8. ábra

Sötétben tapogatózó egér

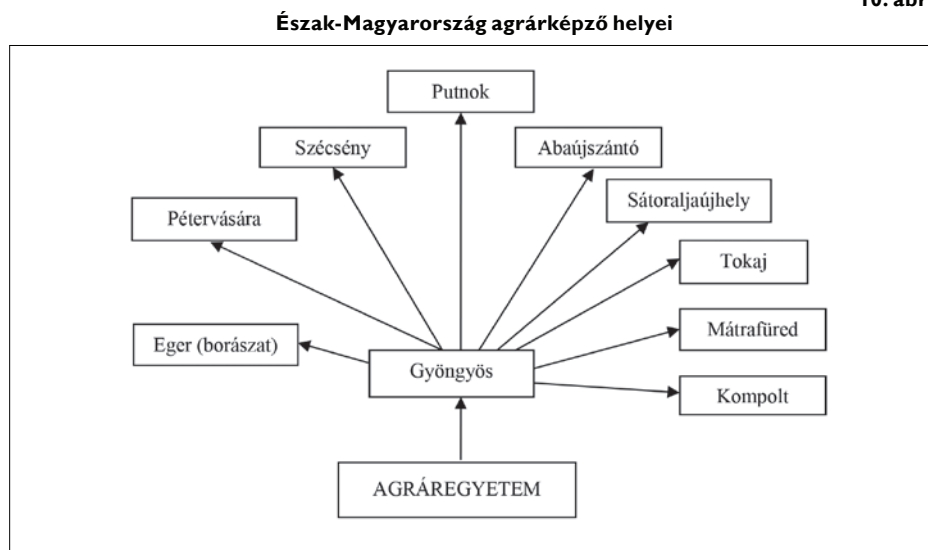
Forrás: Magda S., 2013

9. ábra

Forrás: saját összeállítás

10. ábra

Forrás: saját összeállítás

lehetnek csak sikeresek, így a specializációt később, a Master és PhD-képzés időszakában kell javasolni, illetve engedélyezni.

Az eddigi tapasztalatok egyértelműen tanúsítják, hogy a hároméves BSc-anyagba nem szabad bezsúfolni a korábban ötéves

képzés ismeretanyagát, mert mára már beigazolódott, hogy a bolognai rendszer az agrárképzésben nem járt eredménnyel, mivel a három év időszakában döntően az elméleti képzésre koncentrálnak minden szak, és így minimálisra csökken a gyakorlati

ismeretekre szánható idő, ezért a kikerülés után a siker is egyre korlátozottabb.

Ma már – a fenti ismeretek birtokában – az agrármérnök szaknál újra indult az osztatlan képzés.

Így Debrecentől Mosonmagyaróvárig, Kaposvártól Nyíregyházáig az alapképzésben résztvevők úgymond azonos, a szakma számára versenyképes alapismerettel és szakismerettel kell, hogy rendelkezzenek. Az osztott képzésnél az elválás, a szakosodás a Masternél következzen be. *Ezek az intézmények biztosíthatják a mezőgazdaság működéséhez és versenyképes fejlődéséhez szükséges szakembereket, innen nőhetne ki az a 2-3 gazdasági, szervezéstudományi doktori iskola, amely az agrárgazdasági tudományokra, a vidékre, a vidéket szolgáló ismeretekre alapozva teremtené meg a gazdasági jellegű magasabb szintű ismeretek elsajátítását.*

Az agrárágazat ilyen mértékű, iskola-

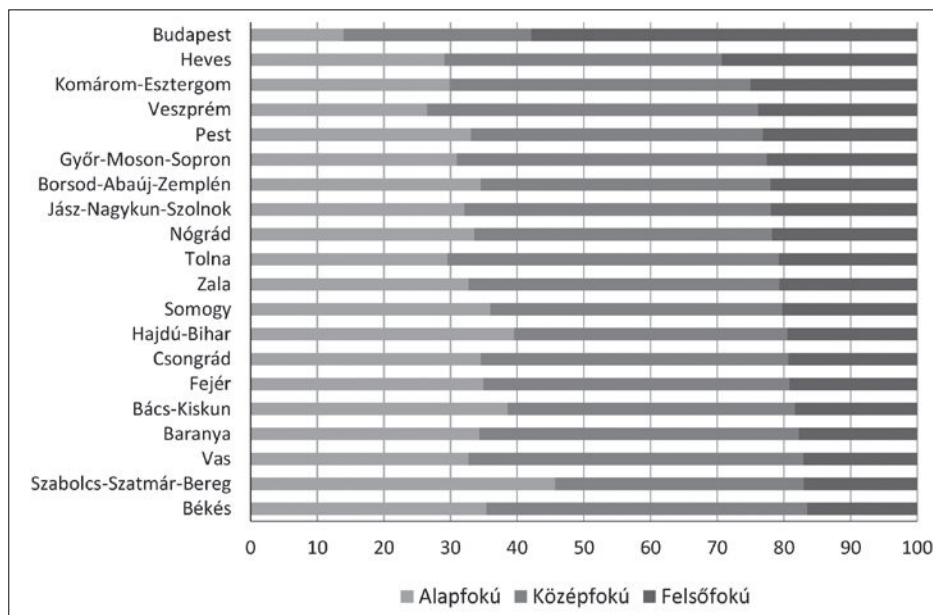
rendszerű lefedettsége biztosíthatja a lehetőségét annak, hogy a jelenlegi igen vegyes szakmai végzettséggel rendelkező gazdálkodók európai szinten is versenyképes ismeretekkel, végzettséggel rendelkezzenek.

Az egyéni gazdaságokban a gazdálkodók és a segítő családtagok mezőgazdasági iskolázottsági szintje nem kielégítő. Ennél a csoportnál 10% körüli a szakmai képességgel rendelkezők aránya, amely összességében mintegy 110 ezer fő (KSH, 2015).

A gazdálkodók és a segítő családtagok többsége mezőgazdasági képzettség nélkül, gyakorlati tapasztalat alapján (76%) vagy annak hiányában gazdálkodik.

Mindezt nemzeti érdekünk, hogy 10 éven belül csak minimum agrár-középfokú végzettséggel rendelkezők örökölhessenek és vásárolhassanak mezőgazdasági tevékenységet végző üzemet, gazdaságokat. El kell érni azt, hogy a ma gazdálkodója időről időre olyan tovább-

II. ábra
A mezőgazdasági végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók és segítő családtagok képzettségi szint szerinti megoszlása megyénként, 2010

Forrás: KSH, 2015

képzéseken vegyen részt, ahol a tudást a gazdálkodók közelébe visszük, éppen azon a hálózati rendszeren keresztül, amit a középiskolától a doktori iskolákon keresztül a most kimunkálás alatt lévő oktatási rendszer biztosít. A képzettségi szint szerinti megoszlást a 11. ábra ismerteti meggyéknént.

A 11. ábra a mezőgazdasági végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodókra és segítő családtagokra vonatkozik. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma minimális Baranya, Vas, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megyékben. Ennél a csoportnál a középfokú végzettség dominál.

Az oktatás helyzetének javítása azért is fontos, mert felmérések szerint a gazdaságok egy részének versenyképessége megkérdőjelezhető (Székely – Pálincás, 2007).

A rendszerváltás előtti sikeres mezőgazdaság alapja az ott tevékenykedők versenyképes iskolai végzettsége és ismerete volt a szakmunkástól a téveszelnökig vagy az állami gazdaság igazgatójáig, de meggyőződésünk, hogy ma is a legolcsóbb beruházás a tudás. A magyar mezőgazdaság sikeres időszakában az ágazat minden területén követelmény volt a rendszeres továbbképzés (az agronómusok, az ágazatvezetők négyévente, a főkönyvelők évente, a szakmunkások két-három napos, egyhetes, kéthetes továbbképzésen vettek részt), és nem lehet ez másként ma sem! Ma a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara a különböző gazdaszervezetekkel együttesen az elérendő és tartós siker érdekében elő kell írja, hogy azok a gazdálkodók és a segítő családtagok is, akik nemzeti és uniós támogatást igényelnek, időről időre képezék magukat. Ez lehet hosszú távon a siker egyik kulcsa. Ami egyben azt is jelenti, hogy a tudás falura, vidékre való visszakerülésével javítunk az ország vidékmegetartó képességén is.

A felvázolt okok alapján törvényszerű, hogy koncentráció valósul meg az agrár-felsőoktatási intézmények tekintetében,

de ezt úgy kell véghez vinni, hogy az integrálódó intézmények bázisai az általuk felügyelt, irányított középfokú oktatással a jelenlegi településeken megmaradjanak, hiszen ezeknek történelmi hagyományai vannak, alapításukat, fennmaradásukat az elmúlt időszak bizonyította. Az így átgondolt, vitákban kiérlelt hálózatos együttműködés azt eredményezheti, hogy a képzéstől és kapcsolatuktól tudásban gazdagabbak lesznek, és így az agrártudományok egy egyetemi központhoz rendezve kialakulhatnak azok a jelenleginél nagyobb önállósággal rendelkező egyetemi karok, amelyek a versenyképességet elősegíthetik.

A termelésben résztvevők iskolai végzettségéhez hasonlóan meg kell követelni, hogy falugazdász, tanácsadó csak az lehessen, akinek minimum BSc-szintű a végzettsége, és a szakterületének megfelelően olyan MSc-képzésben vesz részt, amely mint tanácsadót – aki a gazdálkodókkal nap mint nap találkozik – gazdagabbá, elismertebbé teszi.

Amikor ezen célok megfogalmazását leírjuk, akkor azt is ki kell mondani, hogy éppen a tudás fontosságát hangsúlyozandó, a Nemzeti Agrárgazdasági Kamarának és más állami szervezeteknek azt a célt kell kitűzniük, hogy az általuk kiválasztott vezetők (legalább a kistérségi központi és a magasabb szintű vezetők) tanulmányaikat doktori iskolákban folytassák, majd ott a legjobbak maguk is témavezetők, előadók legyenek. Ez lehet a jövőben a magyar mezőgazdaság és vidék felemelkedésének egyik lehetősége.

SZAKTANÁCSADÁS

A szaktanácsadás kapcsolatot teremt a gazda, a mezőgazdasági kutatás és az információs források között. Ebből következik, hogy a szakértőnek mezőgazdásznak is kell lennie, de jó kapcsolatteremtő és hatékony kommunikációs készséggel is rendelkeznie kell.

A mezőgazdasági szaktanácsadás a politikai eszközök egyikének is tekinthető, a

kormány így tudja a kívánt irányba terelni és segíteni a mezőgazdasági fejlődést. Siker csak akkor lehetséges, ha a gazdák is úgy érzékelik, hogy a változtatások az ő javukat szolgálják.

A sikeres szaktanácsadáshoz feltételek szükségesek:

- legyen a mezőgazdasági termékek számára megfelelő piac;
- figyelemmel lehessen kísérni a technológia változásait;
- a felszerelések és eszközök helyben legyenek elérhetőek;
- a termelést úgy kell ösztönözni, hogy a földbirtokosok, a közvetítő kereskedők és a gazdálkodók is törekedjenek többlettermelésre;
- működjön a szállítás a falvakba és a falvakból.

Napjainkban ez a tevékenység is új irányokba nyitott. A legfontosabbak között említhetők az információáramlás, a piaci viszonyok ismerete, a támogatási feltételek pontos közlése, a vidékgazdaság feltételrendszerének változása, az összefogás és szövetkezés lehetőségei.

A szaktanácsadás természetesen kapcsolódik a kutatáshoz is, hogy közvetítse az új dolgokat.

Megemlíthető a technológiatranszfer, a kereskedőházak szerepének bemutatása és a nemzetközi cégek szerepe, melyek ma is végeznek ilyen tevékenységeket.

A szaktanácsadás főleg az agrárvégzettséggel nem rendelkező egyéni gazdák esetében újít segítséget a korszerű ismeretek átadásával. Ezeket a feladatokat az alkalmas nagyüzemek, agrár-felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, egyéb vállalatok és szakfelügyeleti szervek megfelelő végzettséggel és tudással rendelkező szakemberei végezhetik. Természetesen be kell vonni a középfokú agrárokttatás tanárait is. A bázis intézményeinek kapcsolatban kell állniuk a napjainkban felértékelődött információs rendszerekkel. Az információtechnológia dinamizáló, fejlesztő szerepet tölt be.

GYAKORLÓ GAZDASÁGOK

A rendszerváltás előtt az agrárium gyakorlói helyei többségében államilag kiválasztott és felügyelt, szakemberekkel és eszközökkel jól ellátott, többféle követelménynek is megfelelő állami gazdaságok voltak.

Napjainkra ezek a gazdaságok többségében magántulajdonba kerültek, és csak részben maradtak állami irányítás alatt. A felső- és középfokú oktatási intézményeknél pedig csak olyan korlátozott méretű gazdaságok maradtak, amelyek úgymond a naposi gyakorlat vagy a bemutatás egyszerű céljait szolgálhatják. Tudomásul véve, hogy ez a későbbiekben sem változik, arra kell törekedni, hogy állami segítséggel az egyes agrár-felsőoktatási intézmények a térség igényeit maximálisan kielégítő, magas műszaki felszereltségű tangazdaságokkal rendelkezzenek. Ez akkor valósítható meg, ha kiemelt támogatásban részesülnek, hasonlóan, mint a sporttámogatás, ahol a klubok eredményeit nagyban befolyásolja az erre a célra különböző vállalkozásoktól juttatott pénz.

Megítélésünk szerint a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara a gazdaszervezetekkel közösen tehet javaslatot egy ilyen jellegű támogatás bevezetésére, mely megteremtheti azt, hogy a hetesi és a hosszabb idejű gyakorlatot magas színvonalú környezetben folytathassák a hallgatók.

A közép- és felsőoktatási intézmények naposi gyakorlatait biztosító tangazdaságok mellett javaslatot kell tenni arra is, hogy hol legyenek azok a nagy gazdaságok, ahol ellenőrzött körülmények között a hetesi és más hosszabb idejű gyakorlatok lefolytathatók.

Napjainkra térségenként kialakultak már azok a méretükben, műszaki ellátottságukban versenyképes nagygazdaságok, amelyek rendelkeznek a szükséges szakemberekkel és műszaki háttérrel. A szőlészeti ágazatot példának véve ennek olyan gazdaság felel meg, ahol az előmetsző

géptől a szüretelőgépig minden megtalálható. A növénytermesztésnél a talaj előkészítésétől a betakarításig, az előállított termékek csomagolásáig munka közben is tanulmányozhatnák a hallgatók, illetve a munkába bekapcsolódva annak gyakorlati fogásait is elsajátíthatják, melynek eredményeként a diploma megszerzését követően mint közép- és felsővezetők nemcsak beszélnek majd az elvégzendő munkáról, hanem annak mesterei, gyakorlói is lehetnek, lesznek.

A mintagazdaságok kiválasztásánál fontos szempont kell, hogy legyen a méret, az eszközellátottság, az ott tevékenykedők szakmai felkészültsége (tanulni csak a mestertől lehet). Ezek a gazdaságok hasonlítanak ahhoz, amit korábban már több tanulmányunkban a tangazdaságokkal kapcsolatosan felvázoltunk. Ezen munkák vezetője *Dimény Imre* akadémikus volt, az államigazgatásból pedig olyan kiválóságok segítettek, mint *Benedek Fülöp*. A munkában részt vettek a debreceniek, a kaposváriak, a mosonmagyaróváriak, a keszthelyiek, a középiskolák Gyomaendrődötől Mátrafüredig, Abaújszántótól Kaposvárig. Most is egy hasonló áttekintést kell tehát adni és abban határozni, hogy akiket erre felkérnek és elvállalják, akkor ők kapjanak az eszközök beszerzéséhez, a foglalkoztatáshoz támogatást, elismerést.

Egy ilyen rendszer kimunkálása, bevezetése azt eredményezheti, hogy Európa és a világ számára olyan példát mutatunk, amely azt sugallhatja, hogy ha valaki igazán el akarja sajátítani az agrártudományokban elengedhetetlen fogásokat és szakmai ismereteket, versenyképes akar lenni a világ piacán, akkor a magyar felsőoktatást válassza.

KONKLÚZIÓ

– Magyarország nem használja ki agrárlehetőségeit, ezen célszerű változtatni.

– Hazánk is be kell álljon a tudással versenyző országok közé, ezért agrároktatásunkon változtatni szükséges.

– Gyakorlatigényes agrárképzésünket a vidéki campusokra kell alapozni.

– Az agrárterületen fontossá vált a fenntarthatóság, a környezetvédelem, az élelmiszer-feldolgozás, az öntözés és a zöldgazdaság.

– Versenyképességünkhöz szükséges az oktatás helyzetének javítása.

– A jövőben gyorsul a műszaki fejlődés, terjed a precíziós gazdálkodás, megjelennek a robotok, a 21. századot a tudás és az innováció teheti sikeressé. Erre fel kell készülni.

A befektetés (állami, pénzügyi stb.) ott és akkor térül meg, ahol azt korszerű, versenyképes tudás alkalmazza és segíti.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) CASTELLS, M. (2000): A hálózati társadalom kialakulása. Gondolat-Infónia, 662 p. – (2) CSETE L. (2007): A Gazdálkodás következő ötven éve elé. *Gazdálkodás*, 51 (1) 1–5. pp. – (3) FAZEKAS S. (2016): *B/13320 számú jelentés az agrárgazdaság 2015. évi helyzetéről*. I-II. kötet. Földművelésügyi Minisztérium, Budapest, 426 p. – (4) HAMZA E. – RÁCZ K. – JUHÁSZ A. – BIRÓ SZ. (2016): A humán erőforrás helyzete a hazai élelmiszer-gazdaságban. *Gazdálkodás*, 60 (3) 181–199. pp. – (5) HEICHLINGER, A. – MÁÁTTÁ, S. – UNFRIED, M. (2005): *Mid-Term Review of the Lisbon Strategy: Regional and Local Players Need to Step up Their Involvement*. – (6) HERNECZKY A. – BÁRDOSNÉ KOCSIS É. – WÖLCZ A. (2006): *Leader+ a Dél-Mátra 11 településén*. X. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös (CD lemezen.) – (7) KAPRONCZAI I. (2016): A magyar agrárgazdaság helyzete napjainkban – kockázatok és lehetőségek. *Gazdálkodás*, 60 (5) 369–426. pp. – (8) KELEMEN N. – KOLLÁR B. (2007): A tudás hordozói az oktatás és kutatás-fejlesztés. *Statistikai Szemle*, 85 (12) 1033–1065. pp. – (9) Központi Statisztikai Hivatal (2005–2011): *Magyar Statisztikai Évkönyvek*. – (10) Központi Statisztikai Hivatal (2015): *A mezőgazdasági képzettségűek társadalmi jellemzői*. Budapest, 28 p. – (11) LAKNER Z. (2012): Túl sok agrárszakembert képzünk? *Gazdálkodás*, 56 (1) 66–74. pp. – (12) MAGDA R. (2011): A zöldgazdaság és a foglalkoztatás. *Eu-*

- rópai Tükör*, XIV (4) 85–96. pp. http://www.kormany.hu/dowland/1/d4/30000/europai_tukor_2011_04.pdf
- (13) MAGDA R. – MARSELEK S. (szerk.) (2010): *Vidékgazdaságtan I. A vidékfejlesztés gazdasági folyamatai*. Szaktudás Kiadó, Budapest – (14) MAGDA S. (2013): *Felsőoktatás és finanszírozás*. Kézirat. FICOT, Gyöngyös – (15) MAGDA S. (2014): Merre tovább felsőoktatás? *Magyar Tudomány*, 175 (2) 140–150. pp. – (16) MAGDA S. – MAGDA R. (2009): A globális gazdasági válság és a magyarországi agrárgazdaság kilátásai. *Gazdálkodás*, 53 (2) 112–120. pp. – (17) MAGDA S. – MAGDA R. (2010): Agrárium, vidékfejlesztés, termelői integrációk lehetősége és szakszerűsége. *Fejlesztés és finanszírozás*, 2. 69–67. pp. – (18) MAGDA S. – HERNECZKY A. – MARSELEK S. (2008) A felsőoktatás és az agrárokttatás dilemmái. *Gazdálkodás*, 52 (5) 432–444. pp. – (19) MARSELEK S. – MOLNÁR M. – TÉGLA Zs. (2005): *Die Rolle der Innovation in der regionalen Entwicklung in Ungarn nach dem Beitritt zur Europäischen Union*. [Innováció és szerepe a regionális fejlődésben az EU tagjaként.] Thüringiai Magyar Szimpózium, Jéna, 74–80. pp. – (20) PÁLINKÁS J. – CSÉPE V. – NÉMETH T. (2011): Tudásforum. Kiválóság, fenntarthatóság, versenyképesség. *Magyar Tudomány*, 172 (11) 1282–1296. pp. <http://www.matud.iif.hu/2011/11/01.htm> – (21) PALKOVICS L. (2016): *Hazai agrár képzési terület fejlesztése*. Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest, 87. p.; 89. p. – (22) RADEV A. (2016): *Globális kihívások az agrárszektorban*. OTP Agrárkonferencia, Budapest, 2016. május 30. – (23) SZÉKELY Cs. – PÁLINKÁS P. (2007): A hazai mezőgazdasági vállalkozások menedzsmentje európai összehasonlításban. *Gazdálkodás*, 51 (6) 3–16. pp. – (24) SZŰCS Cs. – ZÖRÖG Z. (2013): Agrárdiplomások helyzete a munkaerőpiacon. *Gazdálkodás*, 57 (6) 588–597. pp. – (25) VERES P. (2005): *A felsőoktatás és a gazdaság kapcsolata a Magyar Universitas program és az új felsőoktatási törvény fényében*. „Környezetvédelem, regionális versenyképesség, fenntartható fejlődés” Nemzetközi Konferencia Pécs, MTA Regionális Kutatások Központ, I. kötet, 61–73. pp.

**THE EFFECTS OF REGULATION OF AGRICULTURAL SUPPORT ON THE
PLANTING STRUCTURE IN BÉKÉS COUNTY AND THE SPREAD OF SET-ASIDE OF
ARABLE LAND**

By: Rákóczy, Attila

**Keywords: common agricultural policy, direct paying, greening, set-aside.
JEL Classification: Q18.**

Békés County has good agricultural qualities: one of these important qualities is the high quality arable land. Almost the whole area of the county is used for arable farming. Apart from the high-quality crops it is important that high production rates are typical in this area. Due to these factors, set-aside was not common practice and was only used where crop rotation and agrotechnics required it.

The Common Agricultural Policy (CAP) called Agenda2000 already suggested the requirement of set-aside, however, it was not used by Hungarian farmers for years in practice.

The latest reform generated by the CAP has brought many new requirements for farmers related to the payment of agricultural support. Among these are the spectrum of greening requirements. During our research, we examined the land using data in the county from 2009 to 2016.

We analysed the statistics from the perspective of area-data and use of land. We determined that in the general crop rotation of the farms, the area of a few main crops was typically decreased and plant diversification in agricultural areas grew, the ratio of set-aside lands significantly increased to the „disadvantage” of cultivars. It is apparent that due to the latest CAP reforms planting structure has changed a great deal in the county in the past eight years.

**EDUCATION LEVELS IN THE AGRICULTURAL ECONOMY AND FUTURE
REQUIREMENTS**

By: Magda, Sándor – Marsselek, Sándor – Magda, Róbert

**Keywords: agrarian economy, agricultural training, rural employment, consulting,
educational farms.
JEL Classification: J21, J24, R23.**

Our study is intended to serve the purpose of a keynote address for agrarian education. According to verifiable statistics, Hungary does not exploit its agri-business possibilities, innovative solutions are not prevalent, and in many cases, even proper expertise is scarce. European experience demonstrates that successive and interconnected education as well as universities and research institutions active in various fields may be the key to transferring competitive knowledge successfully. Education must be brought closer to practice; it must also be considered whether this direction may be more successful in undivided training. Investing in human capital is a fundamental task.

The competitiveness of Hungarian agriculture is unfavourable, the education level of employees and farmers is low. This also proves that education, an investment in human resources, must be our primary goal. The knowledge level of our competitors in the market is decisive, unless we recognize this, our fall-back cannot be changed.

In the absence of adequate knowledge, farmers cannot utilize economic, financial, technical and market conditions.

According to our research, a significant renewal of the training system is needed to continuously provide workforce for agriculture and the food industry. It is necessary to update training, to implement practice-oriented training, to follow up technological developments and to increase the proportion of managerial skills in education. The future may bring significant challenges, we must prepare for this.

Practice-intensive agricultural training should be based on rural campuses as undergraduates will become the agricultural experts of the area. In order for the Hungarian agriculture to succeed again, it is necessary to have qualified managers and well-trained workers.

We must be aware of the fact that development in Hungary is not independent of global trends. It is important to follow these trends as it is expected that digitalisation and technical improvement will further accelerate and robots are already also being developed, which reflect the main trends of the future.